

TREBALL
DE
RECERCA

RETROACTIVITAT EN DRET

Cornellà de Llobregat, 29
d'Octubre de 2025

“Allà on no hi ha llei, no hi ha llibertat”

John Locke,

Segon tractat sobre el govern civil, capítol VI (1690)

Resum:

La retroactivitat és el principi jurídic pel qual una norma pot aplicar-se a fets o situacions produïdes abans de la seva entrada en vigor. Aquest treball estudia el seu significat, els seus tipus i la seva aplicació en diferents branques del dret, com el civil, el penal i l'administratiu. A través de l'anàlisi de fonts teòriques, jurisprudència i entrevistes amb professionals, s'ha comprovat que la retroactivitat pot ser legítima quan s'utilitza amb prudència i per finalitats justes, com ara aplicar una llei més favorable o corregir una situació injusta. Tot i que pot generar inseguretat jurídica si s'abusa del seu ús, és també una eina necessària per adaptar el dret als canvis socials. En conclusió, la retroactivitat requereix un equilibri entre la justícia i la seguretat jurídica per garantir un sistema legal coherent i flexible.

Paraules clau: retroactivitat, dret, seguretat jurídica, justícia, jurisprudència, llei i equilibri.

Abstract:

Retroactivity is the legal principle that allows a law to apply to acts or situations that occurred before it came into force. This research analyses its meaning, types, and application in different areas of law, such as civil, criminal, and administrative. Through the study of legal theory, case law, and professional interviews, it has been shown that retroactivity can be legitimate when used carefully and for fair purposes, such as applying a more favourable law or correcting an unfair situation. Although it may create legal uncertainty if misused, it is also a necessary tool for adapting law to social changes. In conclusion, retroactivity requires a balance between justice and legal certainty to maintain a coherent and flexible legal system.

Keywords: retroactivity, law, legal certainty, justice, case law, fairness, balance.

Índex

1. Introducció.....	6
1.1 Motivacions.....	6
1.2 Integració amb l'ODS.....	7
1.3 Objectius.....	7
1.4 Hipòtesi.....	9
1.5 Metodologia.....	9
1.6 Abreviatures.....	11
2. Marc teòric.....	12
2.1 Definició.....	12
2.2 Vinculació amb el dret.....	13
2.3 Tipologies.....	13
2.3.1 Segons el grau.....	14
2.3.1.1 Retroactivitat en grau màxim (pròpia o autèntica).....	14
2.3.1.2 Retroactivitat en grau mitjà (impròpia).....	14
2.3.1.3 Retroactivitat en grau mínim.....	15
2.3.2 Segons la forma de fixació.....	15
2.3.2.1 Retroactivitat expressa.....	15
2.3.2.2 Retroactivitat tàcita.....	16
2.4 Etimologia.....	16
2.4.1 Aparició de la retroactivitat.....	17
2.4.2 Evolució de la retroactivitat.....	17
2.5 Conceptes relacionats.....	19
2.5.1 Irretroactivitat i ultraactivitat.....	19
2.5.2 Comparació entre retroactivitat, irretroactivitat i ultraactivitat.....	20
2.6 Aplicació en Dret.....	21
2.6.1 Dret civil.....	21
2.6.2 Dret penal.....	22
2.6.2.1 Concepte “lex mitior”.....	23
2.6.3 Dret laboral.....	24
2.6.4 Dret administratiu.....	25
2.7 Judici moral.....	26
2.7.1 Postura a favor (la retroactivitat és ètica).....	27
2.7.2 Postura en contra (la retroactivitat no és ètica).....	28
3. Marc aplicat.....	29
3.1 Anàlisi de la doctrina.....	30
3.1.1 Doctrina de la retroactivitat.....	31
3.2 Anàlisi de la jurisprudència.....	35
3.2.1 Sentències amb caràcter retroactiu.....	36

3.2.1.1 STS 599/2023, de 13 de juliol.....	36
3.2.1.2 STS 160/2022, de 17 de febrer.....	38
3.2.2 Sentències amb caràcter irretroactiu.....	40
3.2.2.1 STC 54/2023, de 22 de maig.....	40
3.3 Classe pràctica: exposició a alumnes de 1r de Batxillerat.....	41
3.4 Anàlisi de les entrevistes (aspectes més rellevants).....	47
4. Conclusió.....	51
5. Agraïments.....	56
6. Bibliografia.....	57
7. Webgrafia.....	58
8. Annexos.....	60
Annex 1: Entrevista a catedràtic/a:.....	60
Annex 2: Entrevista a advocat/ada.....	62
Annex 3: Entrevista a estudiant de dret.....	66
Annex 4: Presentació classe pràctica.....	70

1. Introducció

1.1 Motivacions

La retroactivitat per a un Treball de Recerca és especialment interessant perquè permet analitzar un dels debats més complexos i delicats del dret: fins a quin punt una norma pot afectar situacions passades sense vulnerar principis fonamentals com la seguretat jurídica o la confiança legítima dels ciutadans.

Aquest concepte adquireix una gran rellevància en moments de canvis legislatius, com ara reformes penals, fiscals o laborals, on sorgeixen preguntes com si una llei nova pot reduir una pena ja imposada, es pot exigir el compliment d'una obligació creada per una norma posterior a un fet consumat? Quan es pot aplicar retroactivament una norma i quan no?

A més, estudiar la retroactivitat implica endinsar-se en la teoria del dret, ja que posa en qüestió valors fonamentals com el principi de legalitat, la “no-retroactivitat” de les normes desfavorables (especialment en dret penal), i el principi de justícia material, que pot justificar l'aplicació retroactiva d'una norma més favorable. També ofereix l'oportunitat d'analitzar la jurisprudència constitucional i internacional, així com explorar diferències entre ordenaments jurídics.

1.2 Integració amb l'ODS

L'ODS 16 promou societats pacífiques, justes i inclusives, amb institucions sòlides que garanteixin l'accés a la justícia per a tothom. En aquest marc, el principi de retroactivitat de les lleis, especialment en l'àmbit penal i dels drets humans, adquireix una importància especial.

La prohibició de la retroactivitat desfavorable és un pilar fonamental de la seguretat jurídica i la protecció dels drets fonamentals. Només es permet la retroactivitat quan beneficia el ciutadà, com en el cas de reformes penals més favorables. Aquesta excepció té una funció clarament alineada amb l'ODS 16, assegurar una justícia equitativa, evitar arbitriats i promoure la confiança en les institucions.

1.3 Objectius

Els objectius d'aquest Treball de Recerca se centren en l'anàlisi integral del principi de la retroactivitat en l'àmbit jurídic, amb la voluntat de comprendre'n les arrels i les conseqüències que genera en l'ordenament legal. L'objectiu general és, doncs, examinar de manera crítica i rigorosa com la retroactivitat afecta la seguretat jurídica, la protecció dels drets adquirits i la confiança dels ciutadans.

Per assolir aquest propòsit general, en primer lloc, es pretén definir amb precisió el concepte de retroactivitat, establint-ne els fonaments teòrics i la seva vinculació amb el dret. Així mateix, resulta essencial aprofundir en les tipologies existents, tant pel que fa al grau d'intensitat com a la forma de fixació.

D'altra banda, també es busca investigar l'origen històric i l'evolució del concepte, amb l'objectiu de mostrar de quina manera ha estat entès i aplicat en diferents moments de la història. En aquest marc, s'inclou també l'estudi de conceptes relacionats (irretroactivitat i ultraactivitat).

Alhora, és fonamental saber les aplicacions concretes de la retroactivitat dins de les diferents branques del dret. Fent una especial èmfasi en la branca del dret penal, en la qual apareix el concepte "lex mitior". Tanmateix, aquesta investigació no es limita només a descriure i explicar la retroactivitat, sinó que també aprofundeix en la moral, plantejant un judici moral.

Finalment, el treball té la voluntat d'examinar la doctrina, o dit amb altres paraules la manera en què els experts interpreten la retroactivitat i elaboren la seva pròpia lectura al marge de les sentències dels tribunals, d'aquesta manera podem saber de quina manera es podria aplicar la retroactivitat, tot sabent el perquè, és a dir de manera argumentada, i la jurisprudència, que és allò que no inclou la doctrina, per tant, les sentències fermes recollides (per jutges) en relació amb la retroactivitat, diferenciant aquelles sentències que adopten un caràcter retroactiu de les que no i acabant amb una pràctica didàctica adreçada a alumnes de Batxillerat, amb la finalitat de transmetre els coneixements adquirits i fomentar la reflexió.

1.4 Hipòtesi

La hipòtesi que es planteja en aquest treball passa per considerar que la retroactivitat de les normes jurídiques pot ser alhora un risc i una oportunitat per a l'Estat de dret, un risc, perquè pot comprometre la seguretat jurídica i la previsibilitat del sistema normatiu, i una oportunitat, perquè pot permetre corregir situacions d'injustícia i garantir una aplicació més equitativa de la llei.

Aquest plantejament inicial parteix de la idea que la retroactivitat no hauria d'entendre's únicament com una excepció a la regla general d'irretroactivitat, sinó com una eina que, aplicada dins de límits prudents i justificats, pot afavorir una major coherència entre el dret i els principis ètics i socials.

1.5 Metodologia

Per a l'elaboració d'aquest treball sobre la retroactivitat de les lleis, s'ha seguit una metodologia de caràcter qualitativa descriptiva, combinant la recerca teòrica amb l'anàlisi d'opinions i experiències reals. L'objectiu principal ha estat comprendre en profunditat el concepte jurídic de retroactivitat, les seves implicacions pràctiques i els debats ètics i socials que genera.

En primer lloc, s'ha dut a terme una recerca bibliogràfica. S'han consultat llibres especialitzats de dret constitucional i dret penal, tant en format físic com en PDF, per tal d'obtenir una base teòrica sòlida sobre el principi de retroactivitat, el seu fonament legal i les seves excepcions. Entre els materials utilitzats hi ha manuals universitaris, textos doctrinals i fragments de constitucions i codis legals.

A més, s'han utilitzat diverses pàgines web d'àmbit jurídic i acadèmic per contrastar la informació extreta dels llibres. Aquestes fonts digitals han permès accedir a articles actualitzats, comentaris de juristes i resolucions judicials recents, especialment en relació amb l'aplicació de la retroactivitat en casos concrets. També s'ha tingut cura de verificar la fiabilitat de les pàgines consultades, prioritzant fonts oficials o reconegudes dins l'àmbit jurídic.

Paral·lelament, per tal d'aportar una visió més pràctica i real, s'han realitzat entrevistes a experts en dret i a estudiants universitaris de segon curs de la carrera. Aquestes entrevistes han servit per entendre com s'interpreta i s'aplica aquest principi en la pràctica jurídica actual, així com per conèixer opinions diverses sobre els seus avantatges, limitacions i dilemes ètics.

La informació recollida a través de totes aquestes fonts s'ha contrastat i sintetitzat per garantir la seva coherència i exactitud. En tot moment s'ha buscat mantenir un enfocament objectiu, valorant les diferents perspectives existents sobre la retroactivitat i la seva aplicació dins l'ordenament jurídic espanyol.

Freepik. (2025). Representació del dret i la justícia. Freepik

1.6 Abreviatures

Les abreviatures emprades més comunes són:

art. / arts.: article/articles.

CE: Constitució Espanyola.

CP: Codi Penal.

CC: Codi Civil.

LO: Llei Orgànica.

STC/SSTC: Sentència del Tribunal Constitucional/ Sentències del Tribunal Constitucional.

STS/SSTS: Sentència del Tribunal Suprem/ Sentències del Tribunal Suprem.

TS: Tribunal Suprem.

TC: Tribunal Constitucional.

CGPJ: Consell General del Poder Judicial.

TSJ: Tribunal Superior de Justícia.

TJUE: Tribunal de Justícia de la Unió Europea

p. / pp.: pàgina/pàgines.

2. Marc teòric

Abans d'entrar en matèria teòrica sobre la retroactivitat, és necessari entendre que les normes jurídiques o lleis són instruments fonamentals a l'hora d'establir un ordre i regular la convivència. Tanmateix, aquestes normes no són immutables, de manera que, neixen, tenen un període de vigència i, eventualment, poden perdre la seva eficàcia o ser derogades per altres disposicions. Així doncs, cal entendre que tota norma està sotmesa a un espai de temps.

En primera instància, quan un legislador aprova una llei, aquesta no entra en vigor de manera immediata, sinó que generalment existeix un lapse de temps entre la seva publicació i el moment en què està en plena eficàcia (*vacatio legis*), d'aquesta manera la ciutadania té temps per conèixer la norma i adaptar-se.

Ara bé, en el moment en què una norma entra en vigor, apareixen, també, diverses qüestions sobre l'abast temporal. En altres paraules, es debat si la norma es projecta cap a un futur, si també comprèn situacions en curs, o comprèn situacions ja finalitzades. Doncs és en aquest context on s'emmarca la **retroactivitat**.

2.1 Definició

“Extensió de l'aplicació d'una norma a fets i situacions anteriors a la seva entrada en vigor o a actes i negocis jurídics”. (Reial Acadèmia Espanyola, 2023)

En altres paraules, la retroactivitat és un concepte del dret que estableix que una nova norma s'aplica a fets anteriors a la seva corresponent aprovació o entrada en vigor. És a dir, l'aprovació d'una nova llei comporta que tots aquells que estaven condemnats sota el marc jurídic de l'anterior llei vegin modificada la seva condemna (si és el cas) sota el marc jurídic de la nova llei.

2.2 Vinculació amb el dret

La retroactivitat està estrictament lligada amb el dret, pertany directament al ser un concepte jurídic. Es recull en la Constitució Espanyola, concretament en l'article 9.3. En aquest cas, es tracta la irretroactivitat, que és el principi constitucional que s'aplica per norma general a Espanya. En altres paraules, s'estableix la retroactivitat de les disposicions sancionadores favorables.

Article 9.3 CE:

“La Constitució garanteix el principi de legalitat, la jerarquia normativa, la publicitat de les normes, la irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals, la seguretat jurídica, la responsabilitat i la interdicció de l'arbitrarietat dels poders públics”. (Constitució Espanyola, 2025)

2.3 Tipologies

Com molts altres conceptes, la retroactivitat té una classificació pròpia per tal de diferenciar les diverses aplicacions i la manera en com es redacta. Hi ha dues grans distincions a l'hora de classificar-la, aquestes són:

- Segons el grau
- Segons la forma de fixació

2.3.1 Segons el grau

La retroactivitat té la seva respectiva classificació segons la jurisprudència¹ del Tribunal Constitucional (TC): **retroactivitat en grau màxim (pròpia o autèntica), retroactivitat en grau mitjà (impròpia) i retroactivitat en grau mínim.**

2.3.1.1 Retroactivitat en grau màxim (pròpia o autèntica)

Esdevé quan una nova llei s'aplica a fets o situacions ja concluses, és a dir, modifica fets produïts abans de la seva entrada en vigor. Per tant, modifica totes les situacions, siguin situacions consumades o no.

En un cas pràctic, si una persona ha estat condemnada a pagar 20.000 euros sota la vigència de l'anterior llei, una vegada s'ha derogat i s'ha elaborat la nova llei que exigeix una sanció de 30.000 euros, si es produeix en grau màxim, la quantitat de diners a pagar augmentarà a 30.000 euros.

2.3.1.2 Retroactivitat en grau mitjà (impròpia)

Es produeix quan neix una situació sota una norma i durant el procés de resolució d'un cas es modifica la norma establerta, així doncs, l'anterior norma queda derogada. En aquest context, s'aplicarà la primera norma per aquelles situacions que van sorgir sota la mateixa durant el període de vigència de la nova norma i es modificarà quan s'elimini la seva vigència, i per tant hi hagi una nova llei.

En un cas pràctic, si un individu ha estat condemnat a pagar 5 euros mensualment durant un any i resulta que al tercer mes es modifica la llei i augmenta a 10 euros mensualment, la persona en concret haurà de pagar 10 euros des d'aleshores.

¹ Ciència del dret.

2.3.1.3 Retroactivitat en grau mínim

Esdevé quan una norma no s'aplica a fets o situacions ja finalitzades, és a dir, es projecta cap a un futur. No modifica cap situació que tingui lloc abans de la seva entrada en vigor. Només té eficàcia per aquelles situacions produïdes sota la seva vigència.

En un cas pràctic, si una persona va ser condemnada a 10 anys i s'elabora una nova llei, independentment de la modificació de la condemna aquesta persona haurà de complir la seva condemna de 10 anys.

2.3.2 Segons la forma de fixació

2.3.2.1 Retroactivitat expressa

La retroactivitat expressa té lloc quan una norma disposa concretament que té caràcter retroactiu, és a dir, la seva eficàcia retroactiva s'indica a la llei.

Un exemple és la llei 36/2006 del 14 de desembre, de Promoció de l'Autonomia Personal i Atenció a les persones en situació de dependència. En aquesta llei s'especifica el seu caràcter retroactiu. És a dir, l'Administració té un termini de 6 mesos per resoldre la teva sol·licitud, en cas de retardar-se més dels 6 mesos serà retroactiva, per tant, té efecte retroactiu un cop finalitzat els 6 mesos de termini:

“El derecho de acceso a las prestaciones derivadas del reconocimiento de la situación de dependencia se generará desde la fecha de la resolución de reconocimiento de las prestaciones o, en su caso, desde el transcurso del plazo de seis meses desde la presentación de la solicitud sin haberse dictado y notificado resolución expresa de reconocimiento de la prestación, (...)” (BOE-A-2006-21990 Ley 39/2006)

2.3.2.2 Retroactivitat tàcita

La retroactivitat tàcita té lloc quan la norma no indica expressament el seu caràcter retroactiu i, per tant, s'entén la seva retroactivitat pel seu contingut, és a dir, s'interpreta.

Un exemple és la llei 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual. En aquesta llei es va dur a terme una reforma en matèria penal sobre els delictes contra la llibertat sexual, establint penes més lleus. Seguint el principi de retroactivitat favorable, tots aquells condemnats per un delictes contra la llibertat sexual tenien dret a demanar una reducció en la seva condemna, tot i que la llei no ho indiqui expressament.

2.4 Etimologia

L'etimologia és una de les branques de la llengua que s'encarrega d'estudiar l'origen de les paraules, la seva forma, la seva evolució i el seu significat.

La paraula retroactivitat consta de 3 morfemes (retro-, actus-, -itat). Tots tres provenen del llatí.

- Retro- : “cap enrere”
- Actus- : “actuar, fer”
- -itat: “qualitat”

Com gairebé tots els conceptes del dret, la retroactivitat té un origen o un “punt de partida”. La història és l'encarregada d'explicar el procés pel que ha passat un objecte, una eina, una societat, etc. D'aquesta manera, sabem com són les coses avui dia.

2.4.1 Aparició de la retroactivitat

La retroactivitat té les seves arrels en el pensament clàssic grec. Durant els segles V i IV aC la qüestió sobre l'aplicació retroactiva de les lleis va ser objecte de debat. Diversos filòsofs i juristes la van tractar. Per exemple, Demòstenes, en el seu discurs “*Against Eubulides*” va defensar la seva ciutadania atenenca davant l'acusació d'Eubúlides, va posar de manifest la importància de no aplicar retroactivament les lleis per tal de mantenir el seu càrrec d'orador. D'altra banda, Aristòtil (384-322 aC), a la seva obra la *Retòrica* elabora una clara distinció entre el paper del legislador, que elabora lleis generals per al futur, i el del jutge, que aplica aquestes lleis a casos particulars, per tant, no es contemplava la retroactivitat, sinó la irretroactivitat.

2.4.2 Evolució de la retroactivitat

El concepte de la retroactivitat es va començar a tractar dins en el marc legal en el Dret Romà. Es van establir les principals normatives, seguint la mateixa deriva irretroactiva, exceptuant algunes lleis que sí que tenien caràcter retroactiu. No es va consagrar fins al 440 dC en la Constitució de Teodosi II i Valentinià III. De la següent manera:

“Leges et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari; nisi nominatim etiam de praeterito tempore et adhuc pendentibus negotiis cautum sit”

Aquesta afirmació establia per norma general la irretroactivitat de la llei, a menys que es disposi el contrari, de manera que si una llei actuava de manera retroactiva, s'havia d'assenyalar a la corresponent norma. Aquesta regla teodosiana feia especial èmfasi als fets conclusos, és a dir, que no afectés situacions ja consolidades.

Més endavant, es va establir la retroactivitat de les lleis de *interpretatio authentica* a la Novel·la justiniana (536 dC). De la mateixa manera que la regla teodosiana, es tractava d'una disposició dirigida a l'interpret i aplicador jurídic², però en aquest cas es va establir la retroactivitat de les lleis de caràcter *interpretatio authentica*, sense disposició expressa. La funció principal d'aquesta regla era aplicar de manera retroactiva la llei antiga en situacions d'interpretació autèntica, encara que no es disposés expressament del seu caràcter retroactiu.

Llavors, el Dret Romà va establir les bases del Dret transitori en els sistemes legislatius³. D'una banda, va formular una regla general irretroactiva a l'aplicador jurídic, que consisteix a aplicar la llei del moment, a menys que el legislador, que com he dit abans no és el mateix que l'aplicador jurídic, sinó que és superior a ell, estableixi el contrari. Per tant, coexistien totes dues propostes de retroactivitat. D'altra banda, s'admetia l'aplicació retroactiva de la llei en situacions d'interpretació autèntica.

² Persona encarregada d'interpretar i aplicar les lleis en casos concrets.

³ Conjunt d'institucions, normes i processos en la creació, modificació o derogació de lleis en un país.

2.5 Conceptes relacionats

2.5.1 Irretroactivitat i ultraactivitat

Irretroactivitat:

“Principio establecido en la Constitución y en otras normas del ordenamiento jurídico que prohíbe la aplicación de los efectos de las normas a situaciones o hechos surgidos o acontecidos antes de su entrada en vigor, especialmente si son restrictivas de derechos individuales, no favorables o de carácter sancionador”. (Diccionario pahispánico del español jurídico (s.f)).

La irretroactivitat és la norma general de la llei. És un concepte jurídic pel qual l'elaboració de noves normes no pot afectar a fets conclusos i, per tant, fets que van ocórrer amb anterioritat a l'entrada en vigor de la nova norma. D'aquesta manera pot ser que, almenys, dues persones tinguin diferents sancions per un mateix delictes.

Ultraactivitat:

“Eficàcia d'una norma legal després d'haver sigut anul·lada o derogada”.

La ultraactivitat és un concepte jurídic que explica la capacitat d'actuació d'una norma o llei derogada. Això succeeix perquè la norma ja derogada ha creat nous escenaris i a l'hora d'elaborar una nova norma aquesta no contempla, com a mínim, una de les situacions i, per tant, es manté la darrera norma que si contemplava aquest escenari fins que s'elabori una nova que reemplaci a l'anterior.

2.5.2 Comparació entre retroactivitat, irretroactivitat i ultraactivitat

Taula Comparativa: retroactivitat, irretroactivitat i ultraactivitat			
NOM	Retroactivitat	Irretroactivitat	Ultraactivitat
Definició	Extensió de l'aplicació d'una norma a fets anteriors a la seva entrada en vigor	Principi jurídic segons el qual noves normes no poden aplicar-se a fets anteriors a la seva entrada en vigor	Aplicació d'una norma derogada a situacions iniciades sota la seva vigència
Fonament jurídic	Quan la nova norma beneficia al reu ⁴	Quan la nova norma perjudica el reu	Quan la nova llei no cobreix totes les situacions
Aplicació	Excepcions	Norma general	Excepcions
Efectes/ Conseqüències	Modificació de situacions ja consolidades	Seguretat jurídica i legalitat	Estabilitat i seguretat jurídica

⁴ Persona acusada d'algun fet en un procés judicial.

2.6 Aplicació en Dret

La retroactivitat no pertany només a una sola branca del dret sinó que comprèn totes, això no vol dir que sigui necessàriament diferent per a cada una de les branques, més exactament, el concepte en si no es veu alterat, més aviat canvia la situació, el conflicte o el context en el qual s'aplica.

Per aquest motiu s'elabora una distinció en dret (penal, civil, laboral...). Perquè cadascun engloba i s'empra per donar una resposta justa als diferents conflictes que l'ésser humà pateix a mesura que passa el temps. En aquest context puc aprofitar a *Thomas Hobbes*⁵ (1588-1679), qui en la seva obra "*Leviatan*" afirma que l'ésser humà està sotmès a una lluita constant d'interessos, llavors seria en aquesta situació en què la justícia intervindria per tal d'establir un equilibri i un ordre entre les parts implicades.

2.6.1 Dret civil

El Dret civil és una de les branques del dret encarregada de regular els aspectes de la vida dels ciutadans en matèria civil de manera individual i al marge de l'Estat. Dit amb altres paraules, regula tot allò relacionat amb el dret de possessió, propietat, relacions familiars, successions, etc.

Es recullen a través del Codi Civil (CC), tot i així, dins del Dret Civil hi ha encara més subdivisions, com ara el Dret laboral, el Dret mercantil i el Dret agrari.

⁵ Filòsof anglès del s. XVI-XVII autor de *Leviatán*.

Exemples de Dret civil

- Regulació del divorci i la separació de béns.
- Reconeixement de la nacionalitat, permís de residència.
- Regulació d'herències i successions.

Article 2.3 Codi Civil Espanyol:

“Les lleis no tindran efecte retroactiu, almenys que es disposi el contrari”

Per norma general les lleis no seran retroactives, és a dir, les lleis són irretroactives, sempre que no es disposi el contrari. Això vol dir que tindran efecte retroactiu només aquelles on s'indiqui a la norma el seu caràcter retroactiu.

2.6.2 Dret penal

El Dret penal és una de les branques del dret encarregada de regular, mitjançant normes, les conductes de les persones considerades delictes i establint unes sancions corresponents per aquells que incompleixen les normes i, per tant, cometen un delictes. D'aquesta manera garanteix la seguretat, l'ordre públic i els drets individuals de les persones.

Com és habitual, també hi ha subdivisions dins del Dret penal, com són el Dret penal substantiu, Dret penal internacional, Dret penal juvenil, etc.

Exemples de Dret Penal:

- Una persona agredeix a una persona de manera desproporcional.
- L'assassinat d'un individu.
- El segrest d'una persona.

Article 2.2 Codi Penal Espanyol:

“No obstant això, tindran efecte retroactiu aquelles lleis penals que afavoreixin a reu, encara que en entrar en vigor hagués recaigut sentència ferma i el subjecte estigués complint condemna. En cas de dubte sobre la determinació de la llei més favorable, serà sentit el reu. Els fets comesos sota la vigència d'una llei temporal seran jutjats, no obstant això, conforme a ella, tret que es disposi el contrari.”

En aquest fragment es contempla el principi “*lex mitior*”.

2.6.2.1 Concepte “*lex mitior*”

El concepte “*lex mitior*”, “llei més suau” o “llei més benigna”, és un principi constitucional que exigeix aplicar retroactivament la llei més favorable entrada amb vigència posterior a la perpetració dels fets.

Més detalladament, és un principi del dret penal segons el qual, quan intervenen, almenys, dues lleis aplicables a un mateix fet, ha de regir la que sigui més favorable per al reu. És a dir, si després de cometre un delictes s'aprova una nova llei que redueix la pena, despenalitza o estableix mesures més benignes, aquesta llei s'ha d'aplicar retroactivament, fins i tot si hi ha sentència ferma. Té el seu fonament legal en l'article 2.2 del Codi Penal.

2.6.3 Dret laboral

El Dret laboral és una de les branques del dret encarregada de regular la relació entre treballadors i empresaris a través de normes (lleis). És fonamental a l'hora d'establir un equilibri per tal de no beneficiar més a un agent que un altre, i per tant garantir un bon ambient de treball. En aquest sentit, són bastant habituals les tensions entre treballador i empresari, per aquest motiu es va elaborar la Llei de l'Estatut dels Treballadors, en virtut d'una bona justícia.

Com totes les darreres branques, el Dret laboral també té més subdivisions: Dret individual del treball, Dret col·lectiu del treball, Dret de la seguretat social, etc.

Exemples de Dret Laboral:

- Explotació laboral
- Remuneració efectiva a canvi d'un treball
- Violació dels drets del Treballador

Igual que en Dret civil, la retroactivitat de les normes en matèria laboral serà només si es disposa a la respectiva norma, aquesta haurà d'estar justificada sota uns criteris donats per la Jurisprudència del Tribunal Constitucional.

2.6.4 Dret administratiu

El dret administratiu és una de les branques del dret encarregada de regular l'activitat, organització i actuació de l'Administració Pública, mitjançant normes. És l'eina amb la qual un particular⁶ es pot defensar del poder públic, és a dir, estableix les relacions entre particulars i l'Administració Pública, evitant així l'excés del poder públic. També hi ha diverses subdivisions dins del dret administratiu: dret administratiu funcional, dret administratiu orgànic, dret administratiu processal, etc.

Exemples de dret administratiu:

- Multa de tràfic
- Obtenció de llicències
- Fiscalitzacions, inspeccions...

En el Dret administratiu es contempla la “retroactivitat favorable”. És a dir, sempre que la disposició sancionadora sigui favorable per a l'acusat. En cas contrari, quan la disposició sancionadora no és favorable per a l'acusat, es contempla la irretroactivitat.

⁶ Persona física, individu.

2.7 Judici moral

La retroactivitat ha sigut objecte de debat moral al llarg de la història, ja que planteja una tensió entre dos principis fonamentals: **la seguretat jurídica i la justícia material**.

D'una banda, la seguretat jurídica exigeix que les persones puguin confiar que els seus actes seran jutjats sota la llei vigent del moment en què es va realitzar.

D'altra banda, la justícia material busca aplicar les lleis de manera que el resultat sigui just i equitatiu⁷ a la realitat. Mirant que realment s'apliquin condemes justes, és a dir, es tracta d'entendre el context i per què s'hi ha comès.

*Nota important:

No és el mateix justícia formal que justícia material.

- La justícia formal s'ocupa només de complir la llei tal com està escrita.
- La justícia material busca que el resultat sigui realment just i equitatiu.

A l'hora de jutjar moralment la retroactivitat per arribar a una idea universal és necessari conèixer on i per què hi ha discrepàncies, però abans és fonamental saber totes les perspectives existents al respecte.

En aquest context, ambdues postures (a favor i en contra) van agafar bastant rellevància, cadascuna tenia els seus arguments respectivament.

⁷Adaptació de la llei a les particularitats de cada cas concret, per a evitar una interpretació rígida dels preceptes legals d'acord amb l'esquema general de les normes jurídiques.

2.7.1 Postura a favor (la retroactivitat és ètica)

- Argument central:

Des d'aquesta visió, la retroactivitat és ètica quan es fa servir com a instrument per a reparar injustícies passades, per protegir drets vulnerats o per garantir l'equitat en situacions històriques socials concretes. No es tracta únicament d'aplicar una nova norma a situacions ja concluses, sinó de reconèixer que hi ha col·lectius o individus, que van quedar desprotegits sota la legislació anterior i, per tant, mereixen que la nova llei tingui efectes sobre ells.

- Justificació moral:

En aquest sentit, la retroactivitat pot actuar com un instrument per reequilibrar relacions jurídiques que, tot i haver estat legals en el moment en què es van produir, eren moralment qüestionables.

També, permet reconèixer i garantir drets que històricament havien estat vulnerats o ignorats, aquesta mateixa reconeixença té un paper central en processos de memòria i reconciliació, ja que possibilita identificar víctimes i compensar els danys ocasionats.

- Conclusió:

Des d'aquesta perspectiva, la retroactivitat és ètica quan s'aplica de manera proporcional, transparent i amb una finalitat reparadora, orientada cap a una justícia material.

2.7.2 Postura en contra (la retroactivitat no és ètica)

- Argument central:

La crítica a la retroactivitat s'articula principalment entorn el principi de seguretat jurídica. A nivell ètic-jurídic s'exigeix que les persones puguin preveure les conseqüències dels seus actes, per aquest motiu, la retroactivitat és vista com una alteració arbitrària d'aquesta confiança, susceptible de generar incertesa i inestabilitat.

- Justificació moral:

Els habitants d'una localitat adopten una conducta o una altra d'acord amb el que la regla determina, és a dir, elaboren la seva conducta segons el marc legal existent. Alterar-lo posteriorment amb efecte a situacions anteriors vulnera esdeveniments legítims i genera una sensació de traïció institucional.

Alhora, especialment en l'àmbit penal, castigar conductes que eren legals en el moment en què es van produir contradiu directament el nucli de l'Estat de dret.⁸ (principi de legalitat, no hi ha pena sense llei prèvia).

A més a més, pot ser utilitzada de manera instrumental per satisfer interessos particulars.

- Conclusió:

Des d'aquest punt de vista, la retroactivitat és intrínsecament problemàtica, atès que erosiona la seguretat jurídica i el principi de legalitat. Així doncs, el seu ús pot ser extremadament injust cap al bándol acusat.

⁸ Estat en què tots els poders actuen sota els límits fixats per la llei, en conformitat amb els valors democràtics i els drets fonamentals.

3. Marc aplicat

L'estudi del dret va més enllà de conèixer normes, implica comprendre com aquestes prenen forma en la realitat i afecten en la societat. Després de conèixer els fonaments teòrics que sustenten la retroactivitat, ens trobem davant de la realitat viva del dret, on les normes ja no són només conceptes sinó decisions que afecten casos concrets i determinacions judicials. És en aquest context en què la doctrina es troba amb la pràctica, i on la jurisprudència ens revela els matisos i les contradiccions que no sempre surten als llibres. Analitzar com els tribunals han aplicat aquestes idees permet no només comprendre què diu la norma, també permet saber com influeix realment en la vida jurídica i social, donant una visió sobre la relació entre teoria i pràctica.

Per entendre aquest pas a la realitat, he estructurat el marc pràctic en tres apartats fonamentals: l'anàlisi de la doctrina, l'anàlisi de la jurisprudència i una classe pràctica. A més, s'han realitzat entrevistes per complementar i contrastar els resultats obtinguts.

L'anàlisi de la doctrina ens permet conèixer els efectes pràctics que els experts en dret consideren que té una llei, sempre de manera argumentada i amb un exercici intens per entendre i reescriure una llei, amb tot el que una llei involucra.

L'anàlisi de la jurisprudència ens mostra les conseqüències finals, aquelles amb sentència ferma. En altres paraules, els efectes reals que ha produït una llei. Permetent saber quina diferència hi ha amb la doctrina i la lectura final que prenen els jutges per dictar sentència.

La classe pràctica serveix per posar sobre la taula, en alumnes de secundària, la comprensió de la retroactivitat, amb el seu respectiu debat moral que determina segons alumnes de 1r de Batxillerat si la retroactivitat és o no ètica i perquè, mitjançant arguments.

Per complementar i contrastar la informació he comptat amb l'ajuda d'experts que alhora s'han prestat com a entrevistats, per aquest motiu, s'han realitzat entrevistes, oferint una visió més professional.

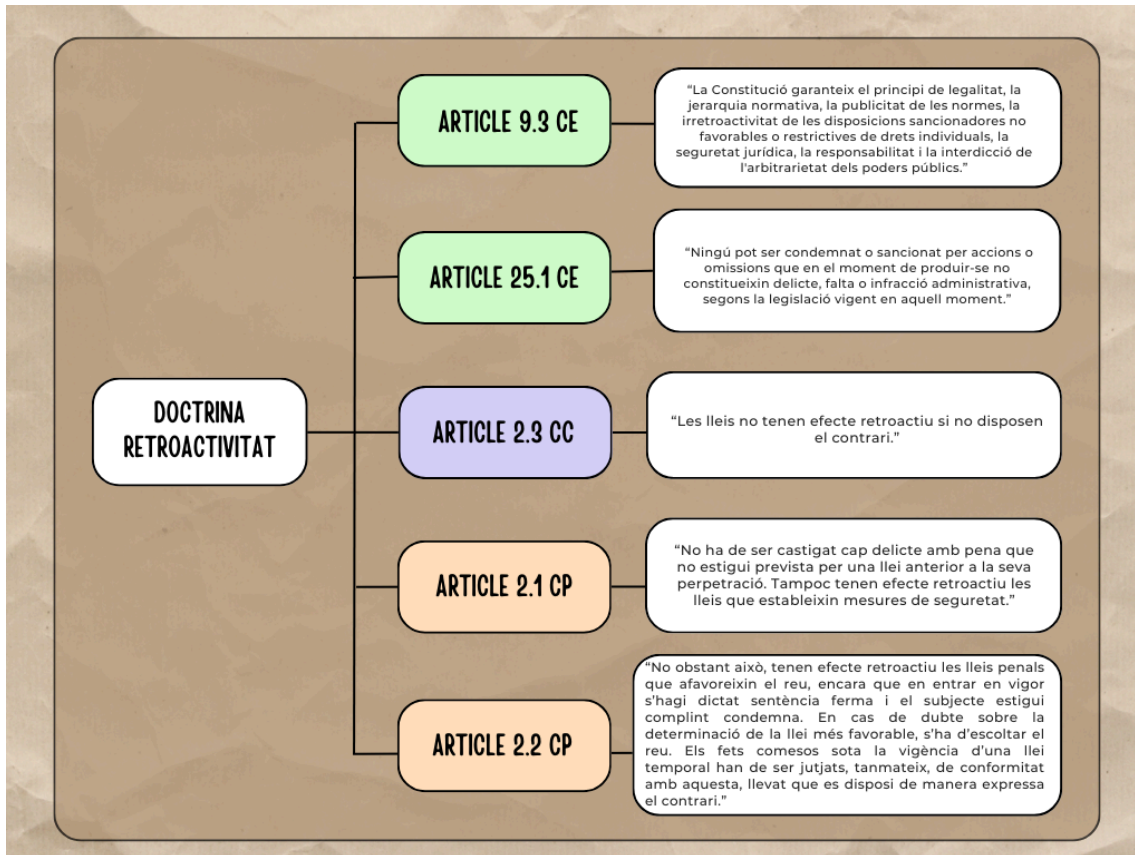
3.1 Anàlisi de la doctrina

La doctrina en dret és el conjunt d'interpretacions o instruments que existeixen respecte al que diu una norma. Dit d'una altra manera, és la lectura que fan els juristes sobre una llei. Tot i així, manca de força vinculant, és a dir, el seu ús és més complementari i ajuda, com a referència, a la resolució d'un cas, no obstant els jutges no es veuen obligats a aplicar-la, per això diem que no té força vinculant. En canvi, la jurisprudència sí té força vinculant.

En aquest sentit, hi ha dues vies per donar suport a un argument: la jurisprudència i la doctrina.

Són dos conceptes relacionats, però totalment diferents. D'una banda, la doctrina, ja definida, són les teories, lectures o estudis que fan els juristes sobre la legislació per comprendre els principis generals del dret.

3.1.1 Doctrina de la retroactivitat

Elaboració pròpia

Article 9.3 de la CE:

"...la irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals..." (Constitució Espanyola, 2025)

Interpretació de l'article 9.3 de la Constitució Espanyola:

Aquest precepte estableix que la Constitució garanteix la irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals. Això implica que el/la legislador/a no pot crear, amb efectes retroactius, noves sancions, agreujar-ne les existents ni limitar drets que ja estiguessin reconeguts.

Es tracta d'una prohibició absoluta en matèria desfavorable al ciutadà. No obstant això, res impedeix que la llei pugui aplicar-se retroactivament si resulta beneficiosa. També es reconeix la seguretat jurídica, de manera que fins i tot en àmbits no sancionadors (àmbit civil, tributari, laboral...) la retroactivitat ha de respectar la confiança legítima i no pot alterar de manera arbitrària les situacions jurídiques consolidades.

Article 25.1 de la Constitució Espanyola:

“Ningú pot ser condemnat o sancionat per accions o omissions que en el moment de produir-se no constitueixin delictes, falta o infracció administrativa, segons la legislació vigent en aquell moment.” (Constitució Espanyola, 2025)

Interpretació de l'article 25.1 de la Constitució Espanyola:

En aquest article es reafirma, entre d'altres, la idea de la irretroactivitat desfavorable, fent èmfasi en situacions en les quals no es pot castigar a ningú, ja que els fets, quan es van produir, eren totalment lícits o el que també s'anomena principi de legalitat.

Article 2.3 del CC:

“Les lleis no tenen efecte retroactiu si no disposen el contrari.” (Codi Civil, 2025)

Interpretació de l'article 2.3 del CC:

El que estableix l'article 2.3 del Codi Civil és, també, la irretroactivitat com a norma general de llei, és més, que aquesta només pot ser exceptuada si el legislador ho indica expressament.

Ara bé, fins i tot quan la llei nova proclama la seva aplicació retroactiva, ha de respectar els límits constitucionals.

Article 2.1 del Codi Penal:

“No ha de ser castigat cap delictes amb pena que no estigui prevista per una llei anterior a la seva perpetració. Tampoc tenen efecte retroactiu les lleis que estableixin mesures de seguretat.” (Codi Penal, 2025)

Interpretació de l'article 2.1 del Codi Penal:

En aquest apartat de l'article 2 del Codi Penal, de manera similar a l'article 25.1 de la CE, es consagra el principi de legalitat penal, prohibint que es castigui una conducta que en el moment de cometre's no estava tipificada com a delictes o falta. A més a més, s'articula la irretroactivitat de les lleis que imposen mesures de seguretat, assegurant que no s'apliquin retroactivament lleis que agreugin la situació del ciutadà.

Article 2.2 del Codi Penal:

“No obstant això, tenen efecte retroactiu les lleis penals que afavoreixin el reu, encara que en entrar en vigor s’hagi dictat sentència ferma i el subjecte estigui complint condemna. En cas de dubte sobre la determinació de la llei més favorable, s’ha d’escoltar el reu. Els fets comesos sota la vigència d’una llei temporal han de ser jutjats, tanmateix, de conformitat amb aquesta, llevat que es disposi de manera expressa el contrari.”

Interpretació de l’article 2.2 del Codi Penal:

Aquest article estableix que les lleis penals més favorables al reu tenen efecte retroactiu, fins i tot quan la sentència sigui ferma i s’estigui complint la pena. Això es coneix amb el nom de “lex mitior”, ja definit anteriorment, aquest prioritza la norma més benigna per al condemnat.

Pexels (s.f.) Estàtua daurada de la Justícia amb una balança i una espasa [Fotografia].

3.2 Anàlisi de la jurisprudència

La jurisprudència és el conjunt de decisions i resolucions judicials acumulades al llarg del temps. Aquestes decisions són preses pels tribunals i els jutges, que no només interpreten les lleis existents, sinó que estableixen un precedent legal, el qual guia els advocats a l'hora de realitzar les seves interpretacions o defenses en un judici.

Es construeix a mesura que els tribunals aborden casos. En aquest sentit, cada sentència, a part de resoldre el conflicte, contribueix al desenvolupament i l'evolució del cos jurisprudencial.

Per consegüent, la jurisprudència té una utilitat clara i precisa: interpretar la llei, establir precedents, el desenvolupament del dret, aplicar la justícia i actuar com a guia per als advocats.

Segons l'àmbit d'actuació, diferenciem aquests tipus de jurisprudència:

- **Jurisprudència penal**
- **Jurisprudència civil**
- **Jurisprudència constitucional**
- **Jurisprudència laboral**
- **Jurisprudència administrativa**

3.2.1 Sentències amb caràcter retroactiu

3.2.1.1 STS 599/2023, de 13 de juliol

Matèria: violència sexual i aplicació de la retroactivitat favorable.

Context:

En aquesta resolució, el Tribunal Suprem va revisar la condemna imposada a dos homes declarats culpables d'un delictes de violació. Inicialment, la pena establerta va ser de 7 anys. L'entrada en vigor de la Llei Orgànica 10/2022, de garantia integral de la llibertat sexual, o més coneguda com la "Llei del només sí és sí", que va modificar substancialment el marc penal aplicable, introduint uns límits mínims i màxims de pena més favorables en alguns supòsits.

Sentència:

El Tribunal Suprem (TS) va aplicar el principi de retroactivitat favorable ("lex mitior"), recollit a l'article 2.2 de Codi Penal.

L'article 2.2 del Codi Penal estableix el següent:

"No obstant això, tenen efecte retroactiu les lleis penals que afavoreixin el reu, encara que en entrar en vigor s'hagi dictat sentència ferma i el subjecte estigui complint condemna. En cas de dubte sobre la determinació de la llei més favorable, s'ha d'escoltar el reu. Els fets comesos sota la vigència d'una llei temporal han de ser jutjats, tanmateix, de conformitat amb aquesta, llevat que es disposi de manera expressa el contrari."

Així doncs, d'acord amb aquesta llei, el Tribunal Suprem va dictar la reducció de la pena de presó de 7 a 6 anys, ajustant-se al nou marc legal.

Consideracions:

Tot i que la sentència original era ferma i els condemnats ja estaven complint condemna, el Tribunal Suprem reconeix que la nova regulació ha de prevaldre si és més favorable al reu.

La retroactivitat s'aplica només en sentit beneficiós, mai perjudicialment.

Bolovtsova, K. (2020, 15 de febrer). Escames de justícia daurades sobre una taula [Fotografia]. Pexels.

3.2.1.2 STS 160/2022, de 17 de febrer

Matèria: pensions contributives i principi d'igualtat.**Context:**

L'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS) concedia el denominat complement de maternitat en pensions únicament a les dones que havien tingut dos o més fills. Els homes en la mateixa situació quedaven exclosos.

Aquest plantejament va ser impugnat, al·legant vulneració del principi d'igualtat i no discriminació per raó de sexe reconegut a l'article 14 de la Constitució. Prèviament a aquest cas el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), en una sentència de 12 de desembre de 2019 (assumpte C-450/18), ja havia declarat que aquesta exclusió dels homes era discriminatòria.

Sentència:

El Tribunal Suprem va assumir la doctrina del TJUE i va dictar que:

- En primera instància, els homes amb dos o més fills també tenen dret al complement de maternitat en la pensió de jubilació, viudetat o incapacitat permanent.
- En segona instància, el dret reconegut ha de tenir efectes retroactius des del moment del fet causant de la pensió, dit amb altres paraules, des de la data de jubilació o de reconeixement de la prestació inicial.

En paraules de la mateixa resolució, el TS estableix que l'efecte econòmic "s'ha de retrotraure a la data d'inici de la pensió", perquè la discriminació existia des d'aquell moment.

Consideracions:

- La sentència reconeix un dret que ja existia, però que havia estat negat.
- És una retroactivitat beneficosa, ja que repara una discriminació sense perjudicar a tercers.

Article 14 de la Constitució:

"Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social".

Cytann Phoography. (2018, 1 de març). Persona amb un llapis de torsió gris firmant un document [Fotografia]. Pexels.

3.2.2 Sentències amb caràcter irretroactiu

3.2.2.1 STC 54/2023, de 22 de maig

Matèria: dret penal i dret constitucional, irretroactivitat de llei penal desfavorable

Context:

La reforma del Codi Penal (LO 1/2015) va derogar l'article 88, que permetia substituir penes de presó per multes o treballs. Alguns jutjats van aplicar la nova llei a condemnes per fets anteriors. Un dels condemnats va recórrer al TC, al·legant vulneració del principi d'irretroactivitat penal desfavorable (art 25.1 CE).

Sentència:

El TC estima el recurs i declara que no pot aplicar-se retroactivament una norma penal més perjudicial per al condemnat (reu). S'ha d'aplicar la legislació vigent en el moment de cometre els fets, que permetia la substitució de la pena, sota l'argument que l'aplicació de disposicions més nocives vulnera la seguretat jurídica i la confiança legítima.

Consideracions:

- Les lleis penals més dures no poden aplicar-se a fets anteriors.
- Només la llei més favorable pot aplicar-se retroactivament.

3.3 Classe pràctica: exposició a alumnes de 1r de Batxillerat

El dia 9 de maig del 2025 en l'optativa Ciutadania, política i dret vaig exposar un treball sobre la retroactivitat amb un company de classe i vam organitzar una classe sencera, que va donar pas a un debat moral.

La classe va constar de:

1. Exposició inicial (presentació en Canva).
2. Preguntes de comprensió.
3. Debat moral sobre l'aplicació de la retroactivitat.
4. Conclusions del debat.

1. Exposició inicial

En primer lloc, la classe va començar amb una presentació⁹ sobre què és la retroactivitat, l'etimologia, la seva aplicació legal i un exemple pràctic, tot des d'una perspectiva general. Aquesta presentació es va dur a terme amb l'objectiu de donar nocions sobre la retroactivitat i tenir una idea d'allò a què ens referíem abans de poder realitzar el debat.

Es va dividir seguint aquest ordre: introducció, etimologia, aplicació en dret, cas específic i conclusions.

⁹ *La presentació utilitzada com a suport visual es va dissenyar a Canva. Es pot consultar seguint l'enllaç següent: [Presentació sobre la retroactivitat \(9/05/2025\)](#). O bé als annexos (p. 70)

2. Preguntes de comprensió

En segon lloc, al llarg de la presentació es van llançar preguntes per saber si s'havia entès o no el temari. D'aquesta manera avaluem la capacitat de transmetre la informació i l'eficàcia del nostre treball. (Exemples de preguntes que es van llançar durant la classe: si una llei només afecta al futur, diem que és retroactiva?, la irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables vol dir que no es contempla la retroactivitat en la llei?, etc).

3. Debat moral sobre l'aplicació de la retroactivitat

En tercer lloc, es va llançar l'última pregunta que va donar pas al debat moral, del qual es van extreure unes conclusions, tant a nivell individual com general.

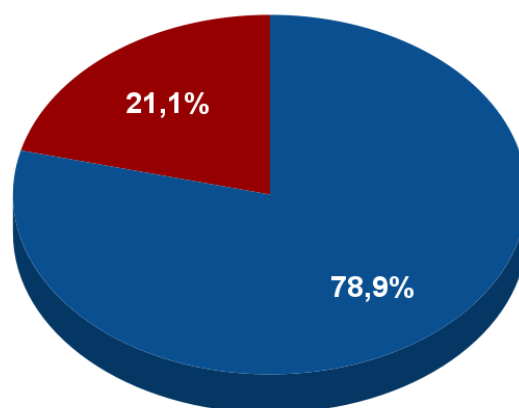
La pregunta en qüestió és la següent:

Creieu que és just que la norma general de la llei no sigui retroactiva?

En lloc de dividir la classe en dos, la part a favor enfront de la part en contra, vam demanar una opinió individual, d'aquesta manera, tothom donaria la seva opinió per després elaborar una estadística i, alhora, poder obtenir una opinió general.

4. Conclusions del debat:

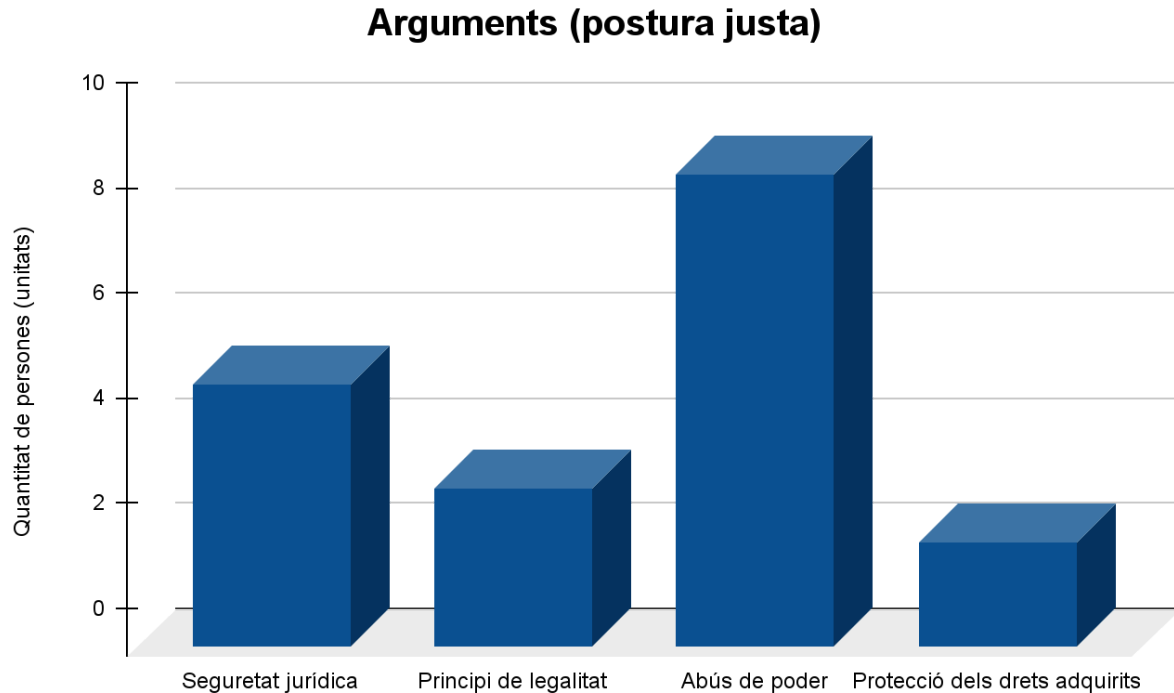
Creieu que és just que la norma general de la llei no sigui retroactiva?

● Sí, és just (15) ● No, és injust (4)

D'un total de 19 alumnes que van assistir a classe, 15 creien que la irretroactivitat com a norma general és justa, és a dir, que la llei tal com està redactada avui dia és l'adequada. En canvi, tan sols 4 persones estaven convençuts que la norma general de la llei havia de ser retroactiva.

Per complementar més l'estadística vam reunir els arguments de cadascun dels participants, en ambdues postures.

Cadascun dels participants de la mostra van defensar la seva opinió mitjançant arguments, els arguments empleats van ser aquests.

De les 19 persones 5 van defensar el seu argument mitjançant el concepte de la seguretat jurídica, 3 amb el principi de legalitat, 9 amb l'abús de poder i 2 amb la protecció dels drets adquirits.

**Cal aclarir, però, que gairebé cap d'ells va defensar el seu argument exactament com es mostra al gràfic.*

Més aviat, el seu argument s'encaminava a un d'aquests conceptes o bé estaven molt relacionats.

Seguretat jurídica: principi jurídic pel qual es garanteix que l'aplicació de la llei sigui igual per a tots i que en cada norma es respecti la legislació vigent de manera coherent i predictable.

Principi de legalitat: principi jurídic pel qual la llei preval a qualsevol activitat o funció del poder públic. És més, l'Estat es regeix per la llei i no pels mateixos individus.

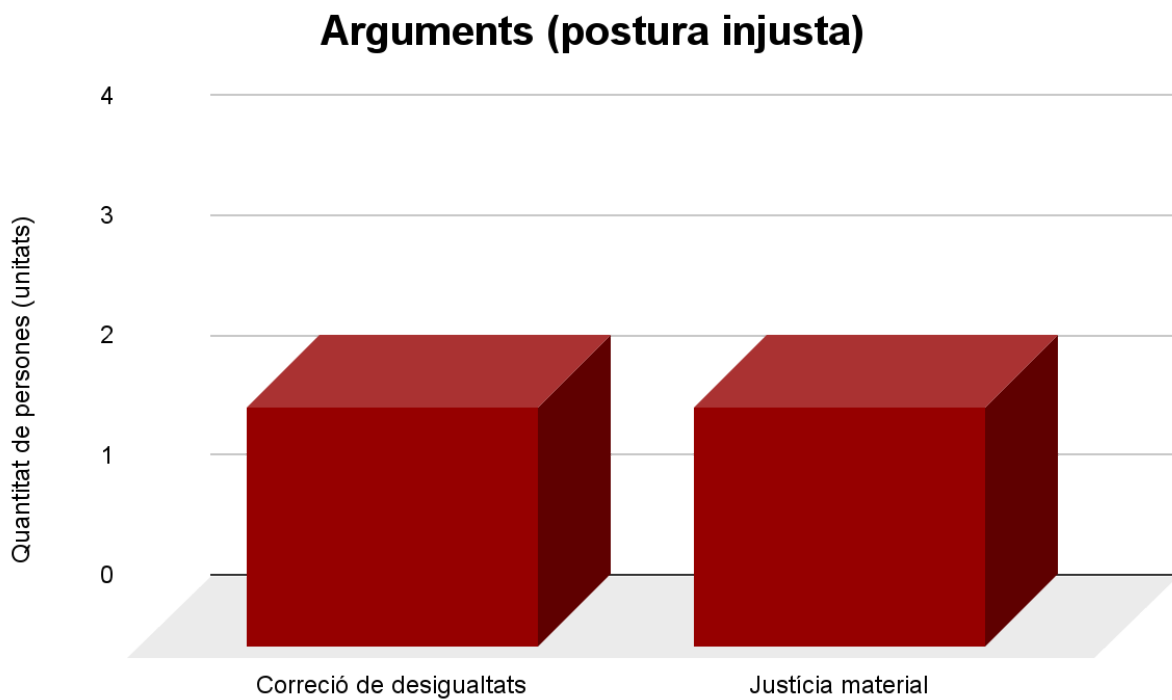
Abús de poder: circumstància agreujant de la responsabilitat penal produïda quan l'autor dels fets s'aprofita de la situació de la víctima en virtut del càrrec laboral que ostenta.

Protecció dels drets adquirits: concepte que dona nom a la protecció dels drets que el treballador ha aconseguit al llarg de la seva relació laboral (augment de la quantitat de vacances, jornada laboral reduïda...).

De les 4 persones que van argumentar que la irretroactivitat de les normes com a norma general era injusta 2 van fer ús de la correcció de desigualtats per complementar la seva defensa i els altres van fer ús de la justícia material.

**Cal aclarir, però, que gairebé cap d'ells va defensar el seu argument exactament com es mostra al gràfic.*

Més aviat, el seu argument s'encaminava a un d'aquests conceptes o bé estaven molt relacionats.

Correcció de desigualtats: nom que reben les rectificacions de les desigualtats que es produeixen quan les lleis o el funcionament dels tribunals afavoreixen a uns individus per sobre d'altres.

Justícia material: tipus de justícia en la qual es busca que el dret no només compleixi la seva norma, sinó que realment es produeixin efectes justs en la realitat.

3.4 Anàlisi de les entrevistes (aspectes més rellevants)

En el marc pràctic d'aquest Treball de Recerca, he dut a terme tres entrevistes amb la finalitat de contrastar i enriquir les diferents perspectives teòriques i pràctiques sobre la retroactivitat. Fet que m'ha permès abordar el tema des d'una visió complementària que integra l'àmbit professional i acadèmic. Les entrevistes s'han realitzat a un advocat, a un catedràtic i a un estudiant de Dret.

Algunes de les respostes conformen aspectes clau a l'hora d'explicar la retroactivitat, així doncs és convenient analitzar algunes d'elles.

A continuació es presenten i s'analitzen les aportacions més destacables:

- Quina problemàtica comprèn la retroactivitat?

- Quan diem que una llei és retroactiva?

“La retroactivitat normativa implica que els efectes d'una norma es puguin referir a situacions o comportaments que s'han esdevingut en un moment anterior a l'aprovació i posterior entrada en vigència de la norma. La problemàtica es refereix al fet que si la norma és posterior, la situació o comportament ja realitzat no pot haver pogut considerar l'existència de la norma i, per tant, es considera que només podrà tenir-hi efectes si aquests no són perjudicials. Per això la Constitució Espanyola consagra un principi ja prou consolidat segons el qual no s'admetran efectes retroactius de normes sancionadores o restrictives de drets (...)”

Anàlisi:

La retroactivitat normativa implica que els efectes d'una norma puguin referir-se a situacions o comportaments que s'han produït abans de la seva aprovació i entrada en vigor. Això significa que la llei nova pot afectar fets que van succeir quan encara no existia, fet que planteja un conflicte jurídic i ètic.

La problemàtica sorgeix del fet que, si la norma és posterior, la situació o comportament ja realitzat no pot haver pogut considerar l'existència de la norma i, per tant, aplicar-la retroactivament pot resultar injust o contrari al principi de seguretat jurídica. Per això, es considera que una norma només pot tenir efectes retroactius si aquests no són perjudicials per a les persones afectades.

La Constitució Espanyola estableix clarament aquest principi, ja que no s'admetran efectes retroactius de normes sancionadores o restrictives de drets. Això garanteix que ningú pugui ser castigat o veure limitats els seus drets per una llei que no existia en el moment dels fets.

En resum, una llei és retroactiva quan regula fets passats, i aquesta situació és problemàtica quan comporta conseqüències negatives per als ciutadans. Només s'accepta quan la retroactivitat afavoreix o beneficia els interessats, mai quan els perjudica.

- Com beneficia a la societat que certes lleis siguin retroactives?

“Finalment, la retroactivitat beneficia la societat en general. Reforça la confiança en la justícia, evita discriminacions, restitueix drets i genera legitimitat en l'ordenament jurídic. Quan s'aplica correctament, consolida l'Estat de dret i assegura que les normes reflecteixin els valors de justícia, equitat i igualtat que una societat democràtica ha de protegir”.

Anàlisi:

La retroactivitat pot tenir un efecte positiu quan s'aplica de manera justa i raonable. Segons el text, la retroactivitat beneficia la societat en general, ja que reforça la confiança en la justícia, evita discriminacions, restitueix drets i genera legitimitat dins l'ordenament jurídic.

Això vol dir que, quan una norma retroactiva s'utilitza per corregir desigualtats o reparar injustícies, contribueix al progrés social i moral de la societat. Per exemple, pot aplicar-se per reduir penes excessives o per reconèixer drets que abans no estaven garantits.

El text també indica que, quan la retroactivitat s'aplica correctament, consolida l'Estat de dret i assegura que les normes reflecteixin els valors de justícia, equitat i igualtat que una societat democràtica ha de protegir. D'aquesta manera, la retroactivitat no només té una funció legal, sinó també ètica i social, ja que permet que el dret s'adapti als valors actuals de la comunitat.

En conclusió, la retroactivitat, quan és favorable i ben aplicada, millora la confiança ciutadana, garanteix la igualtat davant la llei i reforça la democràcia.

- Pot una persona tenir més condemna que una altra per exactament el mateix delicte? Com es pot explicar mitjançant la retroactivitat?

“Si hi ha un canvi normatiu que rebaixa la sanció respecte d'una determinada infracció (infracció administrativa o penal, en cas de delicte), caldrà exigir la retroactivitat de la nova regulació per tal que totes les persones sancionades pel mateix delicte tinguin la mateixa conseqüència jurídica. Si la sanció ja s'hagués executat, en principi es tracta d'una situació jurídica ja consolidada i, per tant, no s'alteraria (una cosa diferent succeeix si la norma és anul·lada per contravenir l'ordenament jurídic, cas en el qual caldria mirar de reparar o corregir la situació generada per una norma que, en ser anul·lada es considera invàlida des de la seva aprovació)”.

Anàlisi:

Aquesta situació pot donar-se quan hi ha un canvi normatiu que modifica les sancions d'un delicte. Tal com indica el text: si hi ha un canvi normatiu que rebaixa la sanció respecte d'una determinada infracció, caldrà exigir la retroactivitat de la nova regulació per tal que totes les persones sancionades pel mateix delicte tinguin la mateixa conseqüència jurídica.

Això vol dir que, si la llei nova és més favorable, per exemple redueix la pena, s'hauria d'aplicar retroactivament a tots els casos anteriors per garantir la igualtat i la justícia. Si no es fes així, dues persones que han comès exactament el mateix delicte podrien rebre condemnes diferents, fet que vulneraria el principi d'equitat.

Ara bé, la resposta també puntualitza un límit important: si la sanció ja s'hagués executat, en principi es tracta d'una situació jurídica ja consolidada i, per tant, no s'alteraria. Això significa que, si la pena ja s'ha complert del tot, la situació no es pot canviar fàcilment, perquè el dret considera que ja està tancada jurídicament.

Tot i així, una cosa diferent succeeix si la norma és anul·lada per contravenir l'ordenament jurídic, ja que en aquest cas sí que caldria reparar o corregir la situació generada per una llei que es considera invàlida des de la seva aprovació.

En resum, mitjançant la retroactivitat es pot assegurar que totes les persones rebin el mateix tractament legal quan es produeix una reforma més benigna. Això evita discriminacions i manté la coherència del sistema jurídic.

4. Conclusió

Aquest treball sobre la retroactivitat m'ha permès comprendre amb profunditat un concepte jurídic que, tot i semblar senzill, amaga una gran complexitat teòrica i pràctica. La investigació va començar amb unes motivacions clares: entendre com pot ser que una llei tingui efectes sobre fets passats i com això pot afectar la justícia i la seguretat jurídica. La relació amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible, especialment amb el número 16 sobre pau, justícia i institucions sòlides, s'ha fet evident, ja que l'estudi de la retroactivitat contribueix a comprendre millor com el dret pot garantir decisions més justes i transparents.

Tot i que la retroactivitat normativa ha estat objecte d'estudi en múltiples contextos doctrinals, el present treball identifica perspectives específiques que resten poc explorades i que poden constituir un punt de partida per a recerques futures. La manera com es defineixen i apliquen els efectes retroactius en determinats supòsits revela complexitats que, malgrat l'extensa literatura sobre seguretat jurídica i confiança legítima, aquest estudi concreta i delimita de manera particular.

Així mateix, el treball planteja mecanismes conceptuals que permeten reflexionar sobre aplicacions parcials o modulades de la retroactivitat, especialment en contextos on es reconeixen drets emergents derivats de noves interpretacions jurisprudencials. Aquest enfocament no només contribueix a una millor comprensió del fenomen, sinó que deixa oberta la possibilitat d'ampliar l'anàlisi cap a models comparatius, tensions entre interpretació teleològica i literalitat normativa, i efectes sobre drets consolidats en règims transicionals.

En conseqüència, aquest treball no tanca el debat sobre retroactivitat, sinó que proposa un marc analític i conceptual que pot ser enriquit per futures investigacions, cosa que permet aprofundir en aspectes com la modulació de la retroactivitat, la seva incidència en drets subjectius adquirits i les implicacions pràctiques en diferents jurisdiccions. Així, constitueix una contribució inicial que deixa una línia de recerca clara per a estudiants i acadèmics interessats a explorar amb major detall aquest camp complex i dinàmic.

Pel que fa al marc teòric, primerament s'ha pogut establir una definició clara: la retroactivitat és la capacitat d'una norma jurídica d'aplicar-se a situacions o fets anteriors a la seva entrada en vigor. Aquest fenomen té una gran importància dins del dret, ja que posa en joc principis fonamentals com la seguretat jurídica i la confiança legítima. En analitzar la seva vinculació amb el dret, he vist que el principi de retroactivitat té un paper central en el debat sobre com s'han d'aplicar les lleis en el temps, especialment quan apareixen canvis normatius que poden afectar persones o casos ja resolts.

A partir de les tipologies estudiades, he pogut distingir diversos graus i formes de retroactivitat. Segons el grau, hi ha la retroactivitat màxima o pròpia, que és aquella que canvia completament els efectes d'una situació passada; la retroactivitat mitjana, que modifica només alguns aspectes; i la retroactivitat mínima, que afecta detalls concrets sense alterar substancialment el resultat final.

Segons la forma, pot ser expressa, quan el legislador indica clarament que la norma tindrà efectes retroactius, o tàcita, quan això no es diu de manera directa però s'interpreta així pel contingut de la norma. Aquesta classificació m'ha ajudat a entendre que no tota retroactivitat és igual, i que hi ha graus i contextos en què pot resultar més o menys adequada.

L'estudi de l'etimologia i de l'evolució històrica del concepte ha mostrat que la retroactivitat ha anat canviant amb el temps. En el dret antic, s'acceptava amb més naturalitat, però amb la consolidació dels sistemes constitucionals moderns i la importància creixent dels drets fonamentals, s'ha tendit a limitar-ne l'ús. Avui, la majoria d'ordenaments jurídics estableixen la irretroactivitat com a regla general, tot i admetre excepcions justificades. Aquesta evolució demostra com el dret intenta trobar un equilibri entre la necessitat de canviar i adaptar-se i la importància de mantenir la seguretat i la confiança de la ciutadania.

Els conceptes relacionats, com la irretroactivitat i la ultraactivitat, també han ajudat a situar millor la retroactivitat dins del marc general del dret. La irretroactivitat garanteix que les lleis no afectin negativament fets del passat, mentre que la ultraactivitat permet que una norma continuï aplicant-se tot i estar derogada, si així ho estableix el legislador. La comparació entre aquests conceptes ha estat útil per entendre la manera com el dret gestiona el pas del temps i com es regulen els canvis normatius.

L'aplicació de la retroactivitat a diferents branques del dret ha evidenciat diferències importants. En el dret civil, es procura evitar-la perquè pot perjudicar drets adquirits. En el dret penal, en canvi, s'admet a través del principi "*lex mitior*", que permet aplicar retroactivament una norma més favorable a l'acusat. Això demostra que la retroactivitat també pot tenir un efecte positiu si s'utilitza per beneficiar les persones. En el dret laboral i administratiu, s'aplica de manera més limitada, sobretot per corregir errors o millorar condicions dels treballadors o ciutadans. En tots aquests àmbits, el judici moral és fonamental, ja que no sempre el que és legal és necessàriament just, i el dret ha de trobar un punt d'equilibri entre el respecte a la llei i la recerca d'un resultat equitatiu.

El marc aplicat ha servit per posar en pràctica tot allò que s'ha treballat teòricament. L'anàlisi de la doctrina ha permès comprovar que no hi ha una única opinió sobre la retroactivitat, alguns autors consideren que hauria d'evitar-se sempre, per mantenir la seguretat jurídica, mentre que d'altres defensen que és necessària per corregir injustícies o adaptar les lleis a noves situacions socials. Aquesta diversitat de punts de vista enriqueix el debat i demostra que la retroactivitat no pot entendre's de manera rígida.

L'estudi de la jurisprudència, especialment de les sentències del Tribunal Suprem i del Tribunal Constitucional recollides al treball, ha mostrat que els tribunals solen rebutjar la retroactivitat quan pot perjudicar drets ja reconeguts, però la permeten quan és favorable per a les persones afectades o quan respon a un interès general justificat. Així, s'ha comprovat que els jutges utilitzen criteris com la proporcionalitat, la protecció de la confiança legítima i la intenció del legislador per decidir si una norma pot aplicar-se amb efectes retroactius. Aquesta part del treball m'ha ajudat a veure com els principis teòrics s'apliquen a casos concrets i com la interpretació judicial és essencial per mantenir l'equilibri entre justícia i seguretat.

Les entrevistes realitzades a professionals del dret (un catedràtic, un advocat i un llicenciat) han aportat una visió més real i pràctica sobre el tema. Tots ells coincideixen a dir que la retroactivitat ha de tractar-se amb molta precaució i només s'ha d'aplicar quan hi ha una raó clara i justificada. També destaquen la importància de fer lleis més clares i d'evitar interpretacions confuses que puguin generar inseguretat. A més, valoren positivament l'ús de la retroactivitat quan serveix per aplicar una norma més beneficiosa o per reparar una situació injusta. .

Finalment, la classe pràctica realitzada amb alumnes de primer de batxillerat ha permès comprovar que, tot i ser un concepte complex, la retroactivitat pot explicar-se i entendre's amb exemples senzills i casos reals. Aquesta activitat va demostrar que és possible treballar temes jurídics de manera didàctica i que l'educació pot ajudar a desenvolupar una visió més crítica i informada sobre com funcionen les lleis.

En conclusió, després d'aquesta investigació, considero que la retroactivitat és un principi necessari però que s'ha d'utilitzar amb criteri. Pot ser positiva quan s'aplica per millorar o reparar, però també pot ser perillosa si es fa servir de manera injustificada. El més important és mantenir un equilibri entre la justícia i la seguretat jurídica, garantint que els ciutadans puguin confiar en l'estabilitat de les normes però també en la seva capacitat d'adaptar-se a les noves necessitats socials. El dret, com a sistema viu, ha d'avançar sense trencar el que ja està consolidat, i la retroactivitat, quan s'aplica amb responsabilitat, pot ser una eina valuosa per aconseguir-ho.

Aquesta recerca m'ha ajudat no només a comprendre millor un concepte jurídic complex, sinó també a valorar la importància del dret com a instrument per mantenir l'ordre, garantir la justícia i adaptar-se al canvi. Crec que el debat sobre la retroactivitat continuarà obert, ja que reflecteix un dels reptes més grans del dret: decidir fins a quin punt el passat pot i ha de ser modificat per aconseguir un futur més just.

5. Agraïments

En primer lloc, m'agradaria agrair a la meua família la confiança i la paciència que han tingut amb mi durant tot aquest procés del Treball de Recerca, que no ha estat gens fàcil. Soc conscient de l'esforç que això els ha suposat i que si no fos per ells res seria com avui dia és. D'altra banda, també m'agradaria agrair als companys de classe pel seu suport en el moment de consultar dubtes i ajudar-me en la mesura del possible. No m'oblidaré dels amics fora de la classe que són aquells que han vist l'altra cara de realitzar un Treball de Recerca.

Ara bé, tot això no hauria sigut possible sense l'ajuda dels professors de l'Institut en aquest context, cal fer una menció honorífica a Francesc el qual s'ha encarregat de guiar-me i orientar-me des del principi i és la raó principal per la qual aquest treball s'ha dut a terme, des de les primeres reunions per decidir i consultar el tema fins a l'última, moltes gràcies.

Voldria esmentar també la resta de professors que s'han ofert per donar suport al treball, especialment a Maria, qui, sense pregunta prèvia tractava de revisar cada un dels treballs i de les entregues per tal que cap dels seus alumnes es quedés enrere. No puc oblidar-me tampoc de la darrera professora Anna encarregada de l'últim tram del TR, agrair la seva gentilesa i ganes d'ajudar, n'estic segur que res hauria sigut el mateix sense ella.

Per últim, donar les gràcies a l'Institut que ha sigut el centre educatiu que m'ho ha deixat tot a disposició. Compartint documents, xarxes, consells per tal d'assolir aquest treball.

Per tots vosaltres, gràcies.

6. Bibliografía

Álvarez Álvarez, H. (2024). *El Derecho transitorio: la retroactividad y sus grados*. Editorial Reus S.A.

Barber Burusco, S. (2014). *Alcance de la prohibición de retroactividad en el ámbito de cumplimiento de la pena de prisión*. Editorial Dykinson, S.L.

Collía, J. M. S. (2006). *La retroactividad. Normas jurídicas retroactivas e irretroactivas* (1a edición ed., Vol. Único). Editorial Universitaria Ramón Areces.

Derecho y retroactividad [Anuario de la Facultad de Derecho de la Universidad Autónoma de Madrid (AFDUAM) 28, 2024]. (2024). Universidad Autónoma de Madrid, Facultad de Derecho.

7. Webgrafia

Etimologías de Chile. (s. f.). *Retroactividad*. Recuperat el 16 d'abril de 2025, de

<https://etimologias.dechile.net/?retroactividad>

Real Academia Española. (2023). *Etimología*. Recuperat el 17 d'abril de 2025, de

<https://dle.rae.es/etimolog%C3%ADa>

Real Academia Española. (2023). *Retro-*. Recuperat el 18 d'abril de 2025, de <https://dle.rae.es/retro->

Real Academia Española. (2023). *Acto*. Recuperat el 19 d'abril de 2025, de

<https://www.rae.es/drae2001/acto>

Real Academia Española. (2023). Noms de qualitat, estat i condició: el sufix -dad i les seves variants.

Recuperat el 20 d'abril de 2025, de

<https://www.rae.es/gram%C3%A1tica/morfolog%C3%ADa/nombres-de-cualidad-estado-y-condici%C3%B3n-i-el-sufijo-dad-y-sus-variantes>

1Library. (s. f.). Orígenes del derecho antiguo y adopción constitucional. Recuperat el 21 d'abril de 2025, de

<https://1library.co/article/or%C3%ADgenes-derecho-antiguo-adopci%C3%B3n-constitucional.ky6o4v5y>

Universidad Miguel Hernández. (2022, 26 d'abril). Irretroactividad. Recuperat el 22 d'abril de 2025, de

<https://lexicon.umh.es/2022/04/26/irretroactividad/>

vLex España. (s. f.). Retroactividad tributaria en Argentina. Recuperat el 23 d'abril de 2025, de

<https://vlex.es/vid/retroactividad-tributarias-argentina-39013263>

Agència Tributària de Madrid. (2022). Retroactividad. Recuperat el 24 d'abril de 2025, de

<https://agenciatributaria.madrid.es/portales/contribuyente/es/Informacion-y-documentacion/Utilidades/Glosario-de-terminos-tributarios/Retroactividad/?vgnextfmt=default&vgnextoid=5b1f77>

Boletín Oficial del Estado. (1978, 29 de desembre). Constitución Española, art. 9.3. Recuperat el 25

d'abril de 2025, de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

Mis Clases de Tributario. (s. f.). Conceptes clau: Retroactivitat impropia o de grau 1. Recuperat el 28 d'abril de 2025, de

<https://www.misclasesdetributario.com/post/conceptos-clave-primer-parcial-financiero-y-tributario-uam-i-v-retroactividad-impropia-o-de-grado-1>

Universitat de Valladolid. (2011). Retroactivitat i irretroactivitat de la Llei. Recuperat el 29 d'abril de 2025, de

<https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/5608/Ic1.%20Ficha.%20retroactividad%20e%20irretroactividad%20de%20la%20Ley.%202011.pdf;sequence=1>

Repositorio Universidad de Cantabria. (s. f.). G-Derecho: Moretón Ugaldea, Ane. Recuperat el 30 d'abril de 2025, de

<https://repositorio.unican.es/xmlui/bitstream/handle/10902/18062/G-DERECHO.%20MORETON%20UGALDEA.%20ANE.pdf?sequence=1>

Findiur. (s. f.). Comprendre la retroactivitat en la norma: Una guia per a la normalització. Recuperat l'1 de maig de 2025, de

<https://findiur.com/comprender-la-retroactividad-en-la-norma-una-guia-para-la-normalizacion/>

Cerasa. (s. f.). La retroactivitat en les normes jurídiques. Recuperat el 2 de maig de 2025, de

<https://www.cerasa.es/media/areces/files/book-attachment-2351.pdf>

Avalot. (s. f.). Ultraactivitat de la reforma laboral. Recuperat el 3 de maig de 2025, de

<https://avalot.cat/ultraactivitat-reforma-laboral/>

Tramitapp. (s. f.). Què és la ultraactivitat i els canvis amb la nova reforma laboral. Recuperat el 4 de maig de 2025, de

<https://www.tramitapp.com/blog/que-es-la-ultraactividad-y-sus-cambios-con-la-nueva-reforma-laboral/>

Jurisis Procuraduría Admon. de Panamá. (s. f.). Ultraactivitat de la llei. Recuperat el 5 de maig de 2025, de

https://jurisis.procuraduria-admon.gob.pa/category/derecho_civil/fuentes_del_derecho/interpretacion-y-aplicacion-de-la-ley/aplicacion-de-la-ley/ultraactividad-de-la-ley/

Plaza Legal. (2012, novembre). Irretroactivitat i ultraactivitat de la norma. Recuperat el 6 de maig de 2025, de <https://plazalegal.blogspot.com/2012/11/irretroactividad-y-ultractividad-de-la.html>

8. Annexos

Annex 1: Entrevista a catedràtic/a:

Mauro Aparicio Wilhelmi, professor de dret constitucional en la Universitat de Girona.

- Quina problemàtica comprèn la retroactivitat?
- Quan diem que una llei és retroactiva?

La retroactivitat normativa implica que els efectes d'una norma es puguin referir a situacions o comportaments que s'han esdevingut en un moment anterior a l'aprovació i posterior entrada en vigència de la norma. La problemàtica es refereix al fet que si la norma és posterior, la situació o comportament ja realitzat no pot haver pogut considerar l'existència de la norma i, per tant, es considera que només podrà tenir-hi efectes si aquests no són perjudicials. Per això la Constitució Espanyola consagra un principi ja prou consolidat segons el qual no s'admetran efectes retroactius de normes sancionadores o restrictives de drets (art. 25 CE).

- Quina relació existeix entre la retroactivitat i la seguretat jurídica?

Una de les condicions necessàries de la seguretat jurídica rau en la previsibilitat de les conseqüències jurídiques que pugui tenir un determinat comportament. És a dir, hi ha seguretat jurídica quan el subjecte pot conèixer de manera prèvia quina resposta ofereix l'ordenament jurídic a una determinada acció o inacció i, en funció d'aquest coneixement, el subjecte podrà decidir si realitza o no la conducta.

- Serveix la retroactivitat per beneficiar a aquells que han sigut jutjats sota lleis injustes?

Donat que la retroactivitat d'una norma és permesa si millora el tractament jurídic respecte d'una determinada conducta, és a dir resulta més beneficiós que l'anterior tractament, la possibilitat d'aprovar una norma amb efectes retroactius permet que el legislador consideri necessari corregir situacions derivades de l'aplicació d'una norma que pot arribar a considerar injustes, innecessàries o poc convenients. Aquesta retroactivitat pot permetre corregir efectes no previstos o no desitjats de normes anteriors, és a dir, no només per un canvi de criteri polític sinó com a mecanisme d'esmena a efectes no volguts.

- És el mateix la retroactivitat que la irretroactivitat o la ultraactivitat? Per què?

La ultraactivitat implica l'aplicació d'una norma ja derogada a fets que tot i haver tingut lloc durant la seva vigència tinguin continuïtat posterior i es vulgui preservar que segueixin regulats per la norma ja derogada.

- Pot una persona tenir més condemna que una altra per exactament el mateix delictes? Com es pot explicar mitjançant la retroactivitat?

Si hi ha un canvi normatiu que rebaixa la sanció respecte d'una determinada infracció (infracció administrativa o penal, en cas de delictes), caldrà exigir la retroactivitat de la nova regulació per tal que totes les persones sancionades pel mateix delictes tinguin la mateixa conseqüència jurídica. Si la sanció ja s'hagués executat, en principi es tracta d'una situació jurídica ja consolidada i, per tant, no s'alteraria (una cosa diferent succeeix si la norma és anul·lada per contravenir l'ordenament jurídic, cas en el qual caldria mirar de reparar o corregir la situació generada per una norma que, en ser anul·lada es considera invàlida des de la seva aprovació).

Annex 2: Entrevista a advocat/ada.

Entrevista a advocat despatx d'advocats/assessoria legal:

- Breu presentació de qui ets i què fas.

Soc advocat i actualment dirigeixo una assessoria legal a Cornellà, especialitzada en dret penal, civil i administratiu. Per experiència professional, en alguns casos he de tractar qüestions relacionades amb la retroactivitat de les lleis i de les sentències, i considero que és un concepte fonamental que tot operador jurídic ha de comprendre.

- D'on neix la retroactivitat?

La retroactivitat té els seus fonaments en diversos àmbits. A nivell constitucional, l'article 9.3 de la Constitució Espanyola estableix la prohibició de la retroactivitat de disposicions sancionadores quan restringeixen drets, assegurant previsibilitat i seguretat. A nivell normatiu, el Codi Penal reconeix expressament a l'article 2.2 que la llei penal més favorable s'ha d'aplicar retroactivament, fins i tot quan hi ha una sentència ferma i la pena està en execució. La jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem ha delimitat els límits i l'abast d'aquesta figura, i els tribunals europeus han reforçat la necessitat de protegir la retroactivitat favorable en matèria penal i de drets fonamentals. Així, la retroactivitat emergeix de la combinació entre norma escrita, interpretació judicial i compromisos internacionals de l'Estat espanyol.

- Què significa o què implica que una llei sigui retroactiva?

Dir que una llei és retroactiva significa que els seus efectes s'apliquen sobre fets o situacions jurídiques consumades abans de la seva entrada en vigor. Aquesta incidència pot adoptar diferents formes: retroactivitat plena (ex tunc), que es projecta fins a l'origen del fet, i retroactivitat limitada (ex nunc), que afecta només situacions encara vigents.

Cal també diferenciar entre retroactivitat favorable i desfavorable: la favorable està permesa i, en molts casos, és obligatòria; la desfavorable està generalment prohibida per protegir la seguretat jurídica. En la pràctica, això pot significar la reducció d'una pena, la devolució d'impostos cobrats indegudament o el reconeixement de prestacions socials que havien estat denegades.

- Quina és la funció principal de la retroactivitat en dret?

La funció principal de la retroactivitat és garantir la justícia material. En dret penal, assegura que ningú compleixi una condemna més dura quan la societat decideix posteriorment que aquella conducta mereix un càstig menor. En dret constitucional i administratiu, permet anul·lar els efectes d'una norma declarada inconstitucional i reparar els danys causats. En dret social i laboral, serveix per corregir discriminacions i assegurar que drets com pensions o complements s'apliquin des del moment en què eren exigibles. En tots aquests casos, la retroactivitat actua com una eina correctiva i equilibradora, assegurant que els efectes de les normes reflecteixin els valors de justícia i equitat vigents.

- Quina relació hi ha entre la idea de justícia i la retroactivitat?

La relació entre retroactivitat i justícia és estreta, però complexa. La retroactivitat permet implementar la justícia substantiva, corregint situacions injustes que es mantindrien sense la seva aplicació. Alhora, ha de respectar la justícia formal, que protegeix la seguretat jurídica i la confiança legítima: els ciutadans han de poder preveure les conseqüències jurídiques de les seves accions. Els tribunals han establert que la retroactivitat només és lícita quan és necessària, proporcionada i favorable per al ciutadà afectat.

- La retroactivitat afecta de la mateixa manera en les diferents branques del dret?

No totes les branques del dret consideren la retroactivitat de la mateixa manera. En dret penal, la retroactivitat favorable és obligada i la desfavorable prohibida. En dret civil i mercantil, és excepcional i habitualment regulada mitjançant disposicions transitòries. En dret administratiu i tributari, és delicada perquè pot afectar àmpliament la ciutadania i els recursos públics, però s'admet quan una norma és declarada nul·la o inconstitucional. En dret laboral i social, és més habitual, ja que serveix per garantir prestacions i corregir discriminacions.

- Per què no totes les lleis són retroactives?

No totes les lleis poden ser retroactives, ja que això podria comprometre la seguretat jurídica. El principi general és la irretroactivitat, amb excepcions quan la norma és favorable en dret penal, quan protegeix drets fonamentals o quan ho imposa una sentència d'inconstitucionalitat.

- Serveix la retroactivitat per a corregir errors del passat?

La retroactivitat serveix també per corregir errors del passat, com la reducció de condemes excessives, la devolució d'impostos indegudament cobrats o el reconeixement de prestacions socials denegades. Tot i això, no és un mecanisme de revisió general sinó una eina excepcional que protegeix drets fonamentals i assegura igualtat.

- Quins valors estan en joc quan parlem de retroactivitat?

Quan parlem de retroactivitat, hi ha diversos valors en joc: justícia, equitat i igualtat davant la llei, però també seguretat jurídica i confiança en les institucions. La retroactivitat contribueix a garantir que persones en situacions idèntiques rebin un tracte equivalent, independentment del moment en què es van veure afectades.

- La retroactivitat garanteix la igualtat davant la llei?

La retroactivitat favorable ajuda a garantir una major igualtat davant la llei, perquè permet que persones en situacions similars es beneficiïn d'una norma més benigna, independentment del moment en què van cometre el fet. Tot i així, la irretroactivitat desfavorable pot provocar que dues persones rebin condemnes diferents pel mateix delicte només per haver actuat en moments diferents. Aquesta diferència no és injusta segons el sistema jurídic, ja que protegeix la seguretat jurídica, però mostra que la igualtat absoluta no sempre es pot garantir.

- Com beneficia a la societat que certes lleis siguin retroactives?

Finalment, la retroactivitat beneficia la societat en general. Reforça la confiança en la justícia, evita discriminacions, restitueix drets i genera legitimitat en l'ordenament jurídic. Quan s'aplica correctament, consolida l'Estat de dret i assegura que les normes reflecteixin els valors de justícia, equitat i igualtat que una societat democràtica ha de protegir.

Annex 3: Entrevista a estudiant de dret.

- Creus que la retroactivitat és un principi positiu dins del dret o més aviat un risc per a la seguretat jurídica?

Crec que és un concepte que pot tenir dues cares. D'una banda, pot ser molt positiu quan s'aplica per corregir injustícies o adaptar la llei a valors més actuals. Però, de l'altra, pot ser perillós si es fa servir sense control, perquè posa en risc la seguretat jurídica, que és un dels pilars del dret.

Si una norma nova pogués afectar fets passats, les persones no tindrien garanties de quines conseqüències tindran els seus actes. El dret deixaria de ser previsible, i això pot generar desconfiança envers el sistema.

Encara no ho he estudiat de manera molt profunda, però pel que he entès fins ara, el principi general és que les lleis no han de tenir efectes retroactius, excepte quan afavoreixen clarament el ciutadà. Aquesta excepció és la que dona sentit a la idea d'una retroactivitat justa i raonable. En definitiva, no és dolenta per si mateixa: el problema és com i per què s'aplica.

- Quins valors creus que intenta protegir el principi de no retroactivitat?

El principi de no retroactivitat protegeix la seguretat jurídica, però també altres valors com la confiança legítima i la igualtat. El dret ha de permetre que les persones puguin preveure les conseqüències de les seves accions. Si una llei nova pot castigar fets del passat, aleshores ningú pot actuar amb certesa.

També hi ha un component moral: no seria just sancionar algú per una acció que, en el moment de fer-la, era legal. És un principi que garanteix que el dret sigui coherent i que la justícia no depengui de canvis sobtats o arbitraris.

Crec que aquest principi també té una dimensió política. Les lleis no haurien de ser eines per castigar o beneficiar segons conveniències del moment. Quan s'utilitzen de manera retroactiva sense justificació, s'està trencant la confiança entre l'Estat i els ciutadans. Per això és tan important mantenir aquest límit.

- T'ha semblat fàcil d'entendre el concepte de retroactivitat a classe?

No gaire al principi, sincerament. A primer cop d'ull sembla senzill: és aplicar una norma nova a fets antics. Però quan comences a veure casos concrets t'adones que hi ha molts matisos. Per exemple, en dret penal s'admet la retroactivitat de les lleis més favorables, però en altres àmbits, com el fiscal, això pot ser molt més complex.

Encara no ho hem treballat del tot en profunditat, però hem fet alguns exercicis pràctics i comentaris de sentències que m'han ajudat molt. Quan ho veus aplicat a casos reals —com quan una reforma penal redueix una pena i s'aplica també als condemnats anteriors— entens millor la seva importància. És en aquests moments que el concepte deixa de ser teòric i adquireix una dimensió humana i pràctica.

- Et sembla just que una norma nova es pugui aplicar a fets antics si és més favorable?

Sí, crec que és una de les poques formes de retroactivitat que realment es poden justificar. Si dues persones han fet exactament el mateix i una rep una pena més alta només perquè el seu judici va ser abans, això és clarament injust.

En aquest sentit, la retroactivitat favorable actua com un mecanisme d'equitat. Permet corregir desigualtats que no són culpa de les persones, sinó del moment en què s'ha aplicat la llei. A més, envia un missatge positiu: el dret pot evolucionar i reconèixer que determinades sancions eren desproporcionades o poc humanes.

És veritat que hi ha situacions difícils, com quan la sanció ja s'ha complert. Allà entren en joc altres principis com la seguretat jurídica o la impossibilitat de revisar fets consolidats. Però fins i tot en aquests casos, crec que val la pena reflexionar sobre com equilibrar justícia i estabilitat

- I què passa, segons tu, quan la retroactivitat es fa servir malament?

Quan la retroactivitat es fa servir malament, el dret perd la seva credibilitat. Si una norma nova comença a castigar fets que abans eren legals, és com si l'Estat estigués canviant les regles del joc a mitja partida. Les persones no poden viure en un sistema on les normes canvien constantment i afecten el passat.

A més, això pot convertir el dret en una eina política. S'ha vist en alguns països on s'han fet lleis retroactives per perseguir determinats col·lectius o decisions del passat. Això és molt perillós, perquè s'allunya de la idea d'un dret just i neutral.

Per això la Constitució Espanyola ho prohibeix expressament: les lleis sancionadores o restrictives de drets no poden ser retroactives. És una garantia fonamental per evitar abusos i preservar la llibertat de les persones.

- Has vist algun cas real o notícia on la retroactivitat hagi tingut un paper important?

Sí, recordo alguns casos de reformes penals en què es van reduir les penes d'alguns delictes, i el Tribunal Suprem va aplicar la norma nova retroactivament per garantir que tothom rebés el mateix tractament. També he llegit sobre casos en què una llei havia estat declarada inconstitucional i, en conseqüència, s'havien revisat sancions imposades sota aquella norma.

Encara no ho he estudiat a fons, però aquests exemples demostren com la retroactivitat no és una simple qüestió teòrica. Té un impacte directe en la vida de les persones,

especialment en l'àmbit penal. És interessant veure com un principi jurídic pot traduir-se en un canvi tan significatiu per algú que està complint una condemna.

- Creus que la retroactivitat hauria d'aplicar-se també en matèries com la fiscalitat o el dret laboral?

És una bona pregunta i, sincerament, és un tema que encara no domino del tot. Però pel que entenc, cal distingir molt bé entre àmbits. En matèria fiscal, aplicar retroactivament una norma pot generar molta inseguretat. Si un ciutadà o una empresa han fet els seus comptes amb una normativa concreta, no seria just que l'Estat canviés les regles després.

En canvi, en el dret laboral o social, potser sí que tindria sentit aplicar la retroactivitat quan la nova norma reconeix drets o beneficis per als treballadors. En aquests casos, no s'està castigant ningú, sinó ampliant drets. Jo crec que el criteri hauria de ser sempre el mateix: la retroactivitat només s'hauria de permetre quan és clarament favorable o reparadora.

- Com explicaries la retroactivitat a algú que no ha estudiat dret?

Li diria que és com si una llei nova volgués "viatjar al passat" per canviar les conseqüències d'allò que ja ha passat. Si la nova norma castiga fets que abans eren legals, això seria injust. Però si la norma nova ajuda o redueix una sanció, aleshores pot ser una manera d'arreglar una situació injusta.

És una mica com quan un professor decideix canviar el criteri d'avaluació després d'un examen. Si el canvi beneficia tots els alumnes, ningú s'hi queixarà. Però si perjudica algú que ja havia aprovat, seria inacceptable. Amb les lleis passa una mica el mateix.

Annex 4: Presentació classe pràctica

Etimologia

Què és la retroactivitat?

Prové del llatí:

“Retro-” + “actus” + “-itat”

- Retro-: “abans, enrere, en sentit contrari”
- Actus: “fer, actuar”
- -itat: “qualitat/condició”

Aplicació en dret

Article 9.3 Constitució Espanyola

*“La Constitució garanteix el principi de legalitat, la jerarquia normativa, la publicitat de les normes, **la irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals**, la seguretat jurídica, la responsabilitat i la interdicció de l'arbitrarietat dels poders públics”.*

Aplicació en dret

La irretroactivitat de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals

- Una norma que imposa sancions o restringeix drets no pot aplicar-se a fets ocorreguts **abans de la seva entrada en vigor, si perjudica la persona afectada.**
- **Aquest principi protegeix els ciutadans dels canvis legals que podrien aplicar-se de manera injusta sobre accions passades.** És a dir, cap llei nova pot castigar o restringir més severament un comportament si aquest va ocórrer quan la norma antiga no ho feia o ho feia de manera més suau.

Per exemple, si una acció era legal o menys sancionada en el passat, i una nova llei l'agreuja, no es pot aplicar retroactivament. Només es permet la retroactivitat quan la norma nova beneficia la persona (principi de retroactivitat favorable o pro reu).

Aplicació en dret

Article 2 Codi Civil Espanyol

1. Les lleis entraran en **vigor al cap de vint dies de la seva completa publicació** en el «Butlletí Oficial de l'Estat», si en elles no es disposa una altra cosa.
2. Les lleis només es deroguen per altres posteriors. La derogació tindrà l'abast que expressament es disposi i s'estendrà sempre a tot allò que en la llei nova, sobre la mateixa matèria sigui incompatible amb l'anterior. Per la derogació d'una llei no recobren vigència les que aquesta ha derogat.
3. Les lleis **no tindran efecte retroactiu**, si no disposessin el contrari.

Aplicació en dret

Article 2 CC

- Les lleis, per norma general, entren en vigor al cap de vint dies de la seva publicació completa al Butlletí Oficial de l'Estat (BOE). Aquest període de vint dies serveix perquè la ciutadania i les institucions tinguin temps per conèixer i adaptar-se a la nova norma; és el que s'anomena "**vacatio legis**".
- D'altra banda, una llei només pot ser derogada per una altra posterior. Aquesta derogació pot ser total o parcial, i tindrà l'abast que la nova llei indiqui de manera expressa.

Cas específic

Llei orgànica 10/2022

La Llei Orgànica 10/2022, coneguda com la llei del "només sí és sí", va introduir una reforma del Codi Penal espanyol en matèria de delictes sexuals. Aquesta llei va entrar en vigor l'octubre del 2022 i va tenir un fort impacte jurídic i social per la seva aplicació retroactiva.

Cas específic

En què consisteix?

Amb aquesta nova norma es va modificar la manera com es tipificaven els delictes contra la llibertat sexual. Fins aleshores, el Codi Penal distingia entre abús sexual i agressió sexual, depenent de si hi havia o no violència, intimidació... La nova llei unifica totes les conductes no consentides sota el concepte d'agressió sexual, eliminant la distinció anterior i posant el consentiment exprés com a element central.

Cas específic

Per què és retroactiva?

La retroactivitat d'aquesta llei es va produir perquè, en matèria penal, l'article 2.2 del Codi Penal estableix que les lleis més favorables al reu s'apliquen de forma retroactiva, fins i tot quan la condemna ja és ferma. Això es coneix com el principi de retroactivitat favorable, recollit a l'article 9.3 de la Constitució espanyola.

Per tant, com que la nova llei preveia penes més baixes, els condemnats per delictes sexuals tenien dret a sol·licitar la revisió de la seva pena si la nova legislació els beneficiava.

Conclusions

- La retroactivitat no és la regla general, sinó una excepció dins de l'ordenament jurídic.
- En l'àmbit penal, només es permet si la nova llei és més beneficiosa per a la persona condemnada.
- No s'aplica automàticament; requereix que el jutge valori el cas i que existeixi una sol·licitud.
- No pot afectar drets adquirits o situacions ja consolidades.
- Està regulada per la Constitució espanyola, que prohibeix la retroactivitat de normes sancionadores no favorables o restrictives de drets.
- La seva aplicació pot donar lloc a la revisió de sentències fermes si la nova norma així ho permet.

SEMPRE?

**CREIEU QUE ÉS JUST
QUE LA NORMA
GENERAL DE LA LLEI NO
SIGUI RETROACTIVA?**

PERQUÈ?

**NOMÉS EN
ALGUNS CASOS?**

